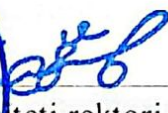

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

“TASDIQLAYMAN”

 Buxoro davlat
universiteti rektori O. X. Xamidov

2023 yil “29” *avgust*

ROMAN-GERMAN FILOLOGIYASIGA KIRISH

O'QUV DASTURI

1-kurs

Bilim sohasi: 200 000 – San’at va gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi: 230 000 – Tillar
Ta’lim yo’nalishi: 60230100 – Filologiya va tillarni o’qitish (ingliz
tili,kechki)

Fan/modul kodi RGFK1204		O'quv yili 2023-2024	Semestr 2	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy fan		Ta'lim tili Ingliz tili		Haftadagi dars soatlari 2/2	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)	
	Roman-german filologiyasiga kirish	60	60	120	
2.	I. Fanning mazmuni Roman-german filologiyasiga kirish fanining maqsadi talabalarning umumiy tilshunoslik, ingliz tili tarixi, nazariy va amaliy grammatika, nazariy va amaliy fonetika, leksikologiya, qiyosiy tipologiya kabi fanlarni urganish jarayonida shakllangan tasavvur, bilim, ko'nikma va malakalariga suyanib, ingliz tili va boshqa german tillarining fonetik, grammatik va leksik jihatdan o'xshashligi va german tillarining umumiy tomonlari haqida ilmiy tushuncha hosil qilishdir. Roman-german filologiyasiga kirish fanini o'zlashtirgan talabalar german tillarining fonetik, grammatik va leksik sathlarida mavjud bo'lgan umumiy va o'ziga xos xususiyatlari haqida tasavvurga ega bo'lishlari kerak.				
3.	II. Asosiy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Roman-german filologiyasiga kirish. Roman-German tillarining dunyo tillari orasida tutgan o'rni. Tilshunoslikning romanistika va germanistika sohalari bu sohalarning yetakchi olimlari va ularning fanga qo'shgan hissasi, roman va german tillarining hind-yevropa tillar oilasida tutgan o'rni. Hozirgi zamon roman va german tillari, ularning tarqalishi va tasnifi. Roman va German qabilalari haqidagi ma'lumotlar: (Piteas, Strabon, Yuliy Sezar, Tatsit) roman va german qabilalarining tasnifi va "xalqlarning buyuk ko'chishi" davrida ularning joylashishi. 2-mavzu. Hind-yevropa tillari oilasining o'ziga xos xususiyatlari. Roman va german tillarining o'ziga xos xususiyatlari: undoshlarning birinchi ko'chishi, Grimm qonuni, Verner qonuni, unlilarning o'zgarishi, otlarning turlanish tizimi, fe'llarning miqdor o'zgarishi va suffiksli fe'llarga				

ajralish tizimi, qadimgi alifbo, roman va german tillarining eng muhim yozma yodgorliklari va ularning tasnifi.

3-mavzu. Roman-german tillari shakllanish tarixining asosiy bosqichlari

Yevropa qit'asida Kelt qabilalari. Rim qo'shinlarining Britaniya orollarini bosib olishi, Rimliklar qo'rgan tarixiy obidalar. Mintaqada g'arbiy german qabilalari va ularning Rim bilan aloqasi. Anglo-sakson, friz va yut qabilalarining Britaniya orollarini istilo qilishi va anglo – sakson davlatlarining yuzaga kelishi. Lotin tili va uning roman tillarining shakllanishidaagi o'rni va ahamiyati. Qadimgi alfavitlar va yozma yodgorliklar. Runik alifbo. Got alifbosi. Lotin alifbosining shakllanishi va tarqalishi. German va roman tillarining paydo bo'lish tarixi.

4-mavzu. German tillarining klassifikatsiyasi

Qadimgi german qabilalari. German tillarining uch guruhga bo'linishi. Shimoliy german, g'arbiy german, sharqiy german dialektlari va tillari.

Qadimgi german-roman davrining asosiy tarixiy voqealari. Unlilar tizimining o'zgarishi. Urg'usiz unlilarning hosil bo'lishi va ularning keyinchalik tushib qolishi. Unlilarning cho'zilishi va qisqarishi. Diftonglarning cho'zilishi va qisqarishi. Diftonglarining o'rta davrda cho'zilishi va qisqarishi. Diftonglarining o'rta davrda monoftonglashuvi. Yangi diftonglarning hosil bo'lishi. Undoshlar tizimining o'zgarishi. O'rta davrda grafikasidagi o'zgarishlar. Morfologiya. 12-15 asrlarda morfologiyada sodir bo'lgan o'zgarishlar.

5-mavzu. German tillarida fonetik qonuniyatlar. Undoshlarning birinchi va ikkinchi ko'chishi. Qadimgi roman-german tillarida urg'u. Unlilar tizimining o'zgarishi. Urg'usiz unlilarning hosil bo'lishi va ularning keyinchalik tushib qolishi. Unlilarning cho'zilishi va qisqarishi.

6-mavzu. German tillari grammatik strukturasidagi o'ziga xosliklar. Roman-german tillari morfologiyasi. Otlarning grammatik kategoriyalari: rod, son, kelishik. Negiz asosida otlarning qadimgi tasnifi. Otlarda ko'plik shakllarining hosil bo'lishi va ularning turlari. So'zning morfologik strukturasini. Ichki fleksiya yordamida o'zakdagi unlining o'zgarishi. Tashqi fleksiya. Flektsiyasiz tovush almashinishi.

7-mavzu. German tillari morfologik strukturasidagi o'ziga xosliklar.

Sifatning ikki xil turlanishi: kuchli va kuchsiz turlanish, ularning paydo bo'lishi. Kishilik olmoshlari, olmoshlarda grammatik kategoriyalar: shaxs, son (ikkilik sonining mavjudligi), Ko'rsatish olmoshlarning paydo bo'lishi.

Kuchli va kuchsiz fe'llar. Preterit – prezent fe'llar va ularning morfologik

xususiyatlari. Suppletiv fe'llar. Fe'llarning asosiy grammatik kategoriyalari: shaxs, son, zamon, mayl. Fe'ling analitik shakli masalasi: Nisbat kategoriyasi.

**Seminar mashg'ulotlarda quyidagi mavzular muhokama qilinishi
tavsiya etiladi:**

1. Hind-yevropa tillari oilasi: til taraqqiyoti
2. Roman-german tillari ari: birinchi va ikkinchi undosh tovushlar ko'chishi, undoshning cho'zilishi.
3. German tillarining Grammatik xususiyatlari. Grammatik shakl yasash yo'llari: infleksiya, substansiya, sovush o'zgarishi.
4. German tillarining Grammatik xususiyatlari: ot, olmosh, sifat, fe'l.
5. Shimoliy german tillarining o'ziga xos xususiyatlari

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talabalarining mustaqil ishlari o'z ichiga qo'yidagi ishlarni oladi:

- Ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyoti yordamida mustaqil o'zlashtirish.
- Berilgan mavzular bo'yicha referat tayyorlash.
- Nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llash.
- Berilgan mavzular bo'yicha prezentatsiyalar tayyorlash.

Mustaqil ishlar uchun tavsiya etiladigan mavzular

1. Hind- Yevropa tillari tarixining asosiy muammolari.
2. Hind – Yevropa tillarida so'zlashuvchi xalqlarning birlamchi makoni. Hind-Yevropa bobo tili muammosi.
3. A.Shleyxer va naturalizm yo'nalishi.
4. German tillarining jahon tillari orasida tutgan o'rni.
5. Hind –Yevropa tillar oilasiga kirgan til guruhlar va guruhchalari. Satem va Kentum tillar.
6. Hind – Yevropa tillar oilasiga kirgan tillarning qiyosiy tarixiy o'rganish masalasi.
7. Qiyosiy – tarixiy tilshunoslik.
8. Qadimgi German qabilalari va tillari.
9. F. Boppning agglyutinatsiya qonuni.
10. Y.Grimm va unlilarning birinchi ko'chishi hodisasi.
11. K.Verner qonuni. Tilshunoslikdagi qonunlar va ularni tarixiy nuqtai nazardan izohlab berish, fonetik qonunlar va ularning tillar taraqqiyotida tutgan o'rni.
12. V.Shmidtning to'lqin nazariyasi, A. Shleyxerning "bobo-til

- nazariyasi". Rotatsizm hodisasi va uning lingvogeografik tarqalishi.
13. A.Meyening substrat nazariyasi. Substrat va adstrat tushunchalari. Hind-Yevropa tillarida so'zlashuvchi xalqlarning eng qadimgi tarixi.
  14. Proto Hind-Yevropa tili tushunchasi. Proto Hind Yevropaliklarning vatani Kavkaz bo'lgan degan qarash, Proto Hind- Yevropaliklarning vatani Yaqin Sharq bo'lgan degan qarash, Proto Hind- Yevropaliklarning ilk vatani Qora Dengiz shimolidagi hudud bo'lgan degan degan qarash.
  15. Proto Hind- Yevropaliklarning vatani Markaziy Osiyo bo'lgan qarash. Proto Hind- Yevropaliklarning vatani bo'lishiga "da'vogar" bo'lgan boshqa hududlar.
  16. Y. Kurilovich, F.de Sossyur va E.Benvenistning Hind-Yevropa vokalizmi va konsonantizmiga doir nazariyalari. Laringal tovush nazariyasi va boshqalarga ilmiy talqin berish.
  17. Tilshunoslikda diaxroniya va sinxroniya tushunchalari. Bu tushunchalariga F. De Sossyur bergan ta'rif.Sistema, norma va uzus tushunchalari. E. Koseriu, A. Sommerfel'tningbu tushunchalar haqidagi fikrlari.Til taraqqiyotida tejamkorlik tamoyili.
  - A. Martine va uning qarashlari. Tarixiy qonunlarning mantiqiy tomonlari. Rivojlanish va mantiq o'rtasidagi qarama - qarshilik. An'anaviy tilshunoslikda va yosh grammatikachilar maktabi ta'limotida tarixiylik tamoyili.
  18. German tillari tarixining dolzarb masalalari.
  19. Undoshlarning birinchi va ikkinchi ko'chishining german tillari tarixida tutgan o'rni. Tildagi miqdor va sifat o'zgarishlari.
  20. Til taraqqiyotida an'ana va innovatsiyalarning roli. Tillarning strukturaviy rekonstruktsiyasi masalalari.
  21. Tarixiy rekonstruktsiyalarda modellash metodi.
  22. Til taraqqiyotining asosiy tendentsiya va tamoyillari: uzluksizlik vasababiylik. Til taraqqiyotining asosiy yo'nalishlari: differentsiatsiya va integratsiya.
  23. Til taraqqiyotida til kontaktlarining roli. V. Pizani va neolingvistika ta'limoti vakillarining tarixiylik tamoyiliga munosabati.
  24. German tillarining Hind-Yevropa Bobo tilidan ajralib chiqish jarayoni. German tillari taraqqiyotining asosiy bosqichlari.
  25. Proto Hind – Yevropa tilini rekonstruktsiya qilish masalasi. Proto Hind-Yevropa tilining tovush tarkibi. Proto-Hind-Yevropa tilidagi fonetik jarayonlar.
  26. Qadimgi german tillarida qo'llanilgan alfavitlar runik alifbo, got

alifbosi va lotin alifbosi.

Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

“O'rganilayotgan til filologiyasiga kirish” fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar yuzasidan talaba:

- O'rganilayotgan chet tilining dunyodagi tillar o'rtasida egallab turgan o'rnini to'g'ri tushunib olish;
  - O'rganilayotgan roman yoki german tilining qayerda, qachon, qaysi bobo tildan, qanday paydo bo'lganligi haqida haqiqiy ilmiy axborot berish;
  - Hind-yevropa tillar oilasida qardosh tillar mohiyati, tillarning o'xshashliklarini aniqlash orqali ota til haqidagi tasavvurlarni shakllantirilishi, ushbu sohadagi yangi ilmiy yutuqlar borasida tasavvurga ega bo'lishi;
  - fanga oid terminologiyalar, qonuniyatlar va asosiy tushunchalarga ega bo'lishi, turli tillardagi misollarni qonuniyatlar orqali tahlil qila olishi;
  - fanga doir nazariy bilimlarga ega bo'lishi va ulardan tahlillarda foydalana olishi;
  - o'rganilayotgan roman yoki german tilining fonetik, grammatik va leksik-semantik qonuniyatlarini bilish va qo'llay olish ko'nikmalarining egallashlari;
  - roman va german tillarining xududiy tarqalishi, bo'linishi va ulardagi farqlarning paydo bo'lish sabablarini tushuna olish;
  - umum-hind Yevropa belgilarining tillar fonetik, grammatik strukturasi va tug'at tarkibida saqlanib qolish salmog'ini izohlab bera olishi;
  - o'rganilayotgan chet tilida umum german va umum roman belgilarning saqlanib qolganlik ko'lamini va ularning fonetik, grammatik qurilishi va lug'at tarkibida tutgan o'rnini tahlil qila olish
  - ta'lim jarayonida “O'rganilayotgan til filologiyasiga kirish” fanining imkoniyatlarini bilishi, muayyan nazariy masalalarga oid fikrlarni bayon eta olishi, ayni fikrlarga nisbatan tanqidiy munosabatini shakllantirishi va ifodalashi;
- 4.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarning “O'rganilayotgan til filologiyasiga kirish” fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish muhim ahamiyatga egadir.

Talabalarning amaliy malakalarini oshirish maqsadida ta'lim jarayonining individual va differentsiallashtirilgan interaktiv metodlaridan foydalaniladi.

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari,

pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalarni qo'llash nazarda tutilgan. Ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsiyalar va elektron-didaktik texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq. Kichik guruhli musobaqalar o'tkazish tavsiya qilinadi. Amaliy mashg'ulotlarda innovatsion texnologiyalardan "Proyekt", "Prezentatsiya", "Aqliy hujum", "Klaster", "Sinkveyn" usullaridan keng foydalanish samara beradi.

Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid terminologik apparat, qonuniyatlar va asosiy tushunchalarni bilishi, "O'rganilayotga til filologiyasiga kirish" fanining imkoniyatlarini bilishi, muayyan nazariy masalalarga oid fikrlarni bayon etish, ayni fikrlarga nisbatan tanqidiy munosabatini shakllantirish va ifodalash; ilmiy tadqiqot jarayonida dolzarb masalalarni aniqlay olish va til birliklarini tahlil qilishda ularning yechimini topa olish; ta'lim jarayonida ijtimoiy va pedagogik fanlar integratsiyasining asosiy qonuniyatlarini bilishi va amalda qo'llay olishi hamda joriy, oraliq va yakuniy nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish va topshirish.

Asosiy adabiyotlar

5. 1. Арсеньева В.С. и др. Введение в германскую филологию. -М.: Изд. ОСИ, 1982.
2. Гухман М.М. Готский язык. -М., 1957.
3. Прокош Р. Сравнительная грамматика германских языков. -М., 1957.
4. Хлебникова О.С. Введение в английскую филологию. -М.: ВШ, 1992.
5. Чемоданов Н.С. Введение в германскую филологию. -М.: ВШ, 1994.
6. Campbell. Old English Grammar. Oxford. 2001.
7. Frakes, Jerold C., *Early Yiddish Texts 1100-1750*, Oxford University Press, Oxford, 2004.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Mirziyoyev SH.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 29 b.
2. Mirziyoyev SH.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 47b.
3. Jacobs, Neil G. Yiddish: a Linguistic Introduction. Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

6.	4. Katz, Dovid, Words on Fire: The Unfinished Story of Yiddish, Basic Books, New York, 2004. 5. Nielsen H.F. The Germanic languages: Origins and early dialectal interrelations. University of Alabama Press. Tuscaloosa. AL., 1989. 6. Schmidt I. The Relationships of the Indo-European languages. 2002 Axborot manbalari 1. http://www.oup.co.uk 2. http://www.imdb.com 3. http://www.moma.com 4. https://studopedia.org/6-93803.html 5. https://www.youtube.com/watch?v=yl4xwxNdKgE 6. https://studfile.net/preview/4241579/page:4/ 7. https://www.ranez.ru/article/id/669/ 8. https://www.youtube.com/watch?v=m7lGF_QeXeg 9. https://www.britannica.com/topic/Indo-European-languages 10. https://www.daytranslations.com/blog/europe-language-family/ 11. https://celticlifeintl.com/celtic-languages/# 12. https://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-development-of-yiddish 13. https://www.youtube.com/watch?v=e8WE15Lk4u8 14. https://www.historyfiles.co.uk/KingListsFarEast/AsiaTocharians.html
7.	Fan dasturi Buxoro davlat universiteti o'quv-metodik Kengashining 2023 yil 29-avgustdagi <u>1</u> - sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan va tasdiqlashga rozilik berilgan.
8.	Fan/modul uchun mas'ul: Z.H.Usmonova – “Ingliz tilshunosligi” kafedrasi katta o'qituvchisi
9.	Taqrizchilar: M.U.Saidova – Ingliz tilshunosligi kafedrasi dotsenti, PhD N.D.Djumayeva – Ingliz tilshunosligi kafedrasi dotsenti, PhD